

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Гаврилюк Віталій Володимирович

УДК 351.74:355.23+411(043.3)

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ
ОСНОВ БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ
ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(загальновійськові та військово-спеціальні дисципліни)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Державна прикордонна служба України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент **Сінкевич Сергій Валентинович**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, факультет охорони та захисту державного кордону, кафедра загальновійськових дисциплін, доцент кафедри.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор **Артюшин Георгій Михайлович**, Національна академія Служби безпеки України, спеціальна кафедра № 12 Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів Служби безпеки України, завідувач кафедри;

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Олійник Леонід Віталійович**, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, науково-методичний центр організації освітньої діяльності, науково-прогнозувальний відділ освітньої діяльності та заходів оборонного планування, провідний науковий співробітник відділу.

Захист відбудеться «24» січня 2019 року о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.705.03 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29000.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29000; та на сайті академії за адресою: www.nadpsu.edu.ua.

Автореферат розіслано «21» серпня 2018 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат педагогічних наук,
доцент

К. Ю. Тушко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Вторгнення в Україну підрозділів російських збройних сил та підтримка ними терористичної діяльності незаконних збройних формувань на частині території Донецької та Луганської областей, а також окупація Кримського півострова суттєво ускладнили воєнно-політичну обстановку на східній та південній ділянках державного кордону України. Це загостило необхідність якісної підготовки й ефективного застосування підрозділів силових і правоохоронних відомств України, посилення їх боєздатності, покращення якості всіх видів бойового забезпечення операції Об'єднаних сил (далі – ООС). Підґрунтям для виконання цих завдань є нормативно-правові документи (закони України, Укази Президента України, Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, бойові статuti тощо), у яких крім іншого сформульовано вимоги до професійно-особистісних якостей офіцерів-прикордонників. Результати узагальнення й аналізу змісту цих документів дозволили дійти висновку, що ускладнення воєнно-політичної ситуації у зв'язку з агресивними діями Російської Федерації вимагає від офіцерів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) не лише високого рівня професійної підготовленості до діяльності за посадовими обов'язками, але й сформованості загальновійськової компетентності, що охоплює професійні знання тактики і стратегії ведення бойових дій, уміння та навички охорони державного кордону в особливий період і під час проведення спецоперацій, володіння всіма видами сучасного озброєння, військовою і спеціальною технікою.

Про актуальність теми свідчить необхідність адекватного реагування на обстановку на лінії розмежування між органами сектору безпеки й оборони України та незаконними збройними формуваннями на території Донецької та Луганської областей, що характеризується постійними обстрілами місць несення служби з використанням стрілецької зброї, гранатометів, озброєння бойових машин піхоти, мінометів, а також важкого озброєння. Ускладнюють оперативно-службову діяльність органів і підрозділів ДПСУ й інші чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру, серед яких: забруднена радіоактивними, хімічно небезпечними та вибухонебезпечними предметами місцевість; необхідність організації та здійснення охорони місць несення служби та районів дислокації органів і підрозділів охорони державного кордону, тактичного маскування тощо. З огляду на це, освітній процес у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) має передбачати навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Результати аналізу наукових праць із теми дослідження дозволяють зробити висновок, що предметом уваги вчених є підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону (Л. Балагур, В. Березюк, О. Трембовецький), формування їх готовності застосовувати автоматизовані комплекси та технічні засоби прикордонного контролю (О. Войцехівський, Ю. Кузь, С. Заболотний),

розвиток професійних якостей військовослужбовців-кінологів (О. Богданюк, О. Виноград, С. Серховець) і майбутніх офіцерів тилу (О. Пономаренко, О. Федик, В. Чернявський); формування професійної та військово-спеціальної компетентності офіцерів (В. Веретільник, А. Галімов, Ю. Дем'янюк, О. Діденко, Т. Івашкова, О. Торічний), у тому числі й засобами дистанційного навчання (А. Балендр, І. Блощинський, А. Машталер) та ін. Особливої уваги заслуговують наукові роботи, присвячені педагогічним аспектам навчання майбутніх офіцерів-прикордонників окремих видів усебічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів ДПСУ (І. Новак, Р. Сич, С. Сінкевич, Т. Суслов та ін.) та формування фахових командирських компетентностей (А. Мірошніченко).

Однак методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів з урахуванням досвіду ведення бойових дій у сучасних умовах під час антитерористичної операції (далі – АТО) та ООС залишається поза увагою вчених: не обґрунтовано педагогічних умов і не розроблено методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, потребує вдосконалення навчально-методичне забезпечення формування загальновійськової компетентності майбутніх офіцерів в умовах посилення військової компоненти системи захисту державного кордону.

Актуальність теми посилюють також виявлені за результатами аналізу наукових джерел і практики професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників *суперечності* між: наявним досвідом бойового забезпечення оперативно-службових дій прикордонних комендатур швидкого реагування, оперативно-бойових прикордонних комендатур, мотоманеврених груп, інших прикордонних підрозділів у складі Сил спеціальних операцій України на південно-східних рубежах держави та недостатнім рівнем реалізації в освітньому процесі НАДПСУ цього досвіду; зростанням вимог до якості професійної підготовки офіцерів ДПСУ в сучасних умовах і невідповідністю навчально-методичного забезпечення освітнього процесу змісту професійних функцій офіцерів-прикордонників у зоні проведення ООС; структурою та змістом загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників і професійними завданнями з охорони й оборони суверенітету та територіальної цілісності України.

Отже, актуальність вирішення наукового завдання щодо покращення методики навчання загальновійськових дисциплін курсантів у НАДПСУ, недостатня теоретична розробленість теми, практичне значення вирішення проблеми дослідження та необхідність подолання вищезазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності НАДПСУ у межах науково-дослідної роботи «Особливості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення (радіаційний,

хімічний, біологічний захист)» (шифр 218-0097 І). Роль здобувача у виконанні цієї роботи полягає у визначенні особливостей, змісту та структури навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення.

Тему дисертації затверджено вченою радою НАДПСУ (протокол № 2 від 22.10.2015) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 28.03.2017).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми дослідження, визначити особливості змісту навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

2. Визначити критерії, показники та рівні володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

3. Розробити методику навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що її забезпечують.

4. Експериментально перевірити ефективність методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Об'єкт дослідження – навчання загальновійськових дисциплін майбутніх офіцерів-прикордонників.

Предмет дослідження – методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що рівень володіння курсантами загальновійськовими компетентностями буде вищим, якщо використовувати розроблену методику навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, яку забезпечують такі педагогічні умови: оптимізація структури та змісту навчально-методичного комплексу загальновійськових дисциплін з урахуванням досвіду забезпечення прикордонної безпеки в зоні АТО й ООС; використання методів і прийомів навчання відповідно до періодів професійного становлення майбутнього офіцера-прикордонника; реалізація методичного супроводу самостійної роботи майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах інтегративного підходу.

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези використано такий комплекс **методів дослідження**:

теоретичні (аналіз, синтез й узагальнення нормативних документів, наукової літератури та інформаційних інтернет-ресурсів) – для уточнення змісту базових понять дослідження; з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці; уточнення особливостей,

сутності та змісту загальновійськової підготовки курсантів НАДПСУ; обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують методіку навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів; *емпіричні*: обсерваційні (спостереження, самоспостереження), діагностичні (анкетування, опитування, інтерв'ювання, бесіда) – для визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками основними загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення; метод експертних оцінок – для експертизи якості навчально-методичного забезпечення загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників; *педагогічний експеримент* (констатувальний та формувальний етапи) – для перевірки ефективності методіки навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів; *статистичні* (методи математичної статистики обробки отриманих даних, зокрема кваліметричні обчислення і U-критерій Манна-Уїтні) – для опрацювання результатів експериментальної роботи й забезпечення їхньої достовірності, аналізу та перевірки гіпотези, оцінювання розходжень між контрольною та експериментальною групами за рівнями володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше розроблено методіку навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів (спосіб організації теоретичної та практичної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників, зумовлений закономірностями й особливостями змісту навчальної дисципліни «Основи бойового забезпечення») та обґрунтовано педагогічні умови, що її забезпечують (оптимізація структури та змісту навчально-методичного комплексу загальновійськових дисциплін з урахуванням досвіду забезпечення прикордонної безпеки в зоні АТО й ООС; використання методів і прийомів навчання відповідно до періодів професійного становлення майбутнього офіцера-прикордонника; реалізація методичного супроводу самостійної роботи майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах інтегративного підходу);

удосконалено критерії (мотиваційний, когнітивний, професійно-діяльнісний) та їхні показники; характеристику рівнів (репродуктивний, частково моделювальний, комбінувально-моделювальний) володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів;

набули подальшого розвитку зміст і структура навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів завдяки уточненню загальновійськових компетентностей за видами бойового забезпечення та періодів професійного становлення курсантів у НАДПСУ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти майбутніх офіцерів-прикордонників шляхом внесення змін щодо програмних компетентностей, результатів навчання та компонент; у розробці робочої програми навчальної дисципліни «Основи бойового забезпечення» для курсантів усіх факультетів НАДПСУ й навчально-методичного забезпечення цієї дисципліни. До змісту навчальної дисципліни «Основи бойового забезпечення» введено теми щодо: розвідки противника, підривних робіт із застосуванням основних способів підривання; інженерних заходів і заходів радіаційного, хімічного, біологічного захисту з маскуванню та захисту підрозділів й об'єктів від високоточної та інших видів зброї; подолання дистанційно встановлених мінних полів противника; встановлення мінно-вибухових і невибухових загороджень; тактичних розрахунків для оцінювання радіаційної та хімічної обстановки, організації бойової, похідної, сторожової та безпосередньої охорони; радіоелектронної боротьби й тактичного маскуванню в сучасних умовах. Розроблено часткові методики проведення групових і практичних занять, а також виконання проміжних і підсумкових комплексних тактичних завдань із майбутніми офіцерами-прикордонниками відповідно до періодів їх професійного становлення у НАДПСУ.

Матеріали дослідження можуть бути використані у фаховій підготовці курсантів НАДПСУ для викладання навчальних дисциплін циклу загальновійськової підготовки, на курсах підвищення кваліфікації військовослужбовців органів і підрозділів охорони державного кордону, а також для проведення занять з науково-педагогічним складом.

Результати дослідження реалізовано в освітньому процесі НАДПСУ (акт реалізації від 10.06.2017), під час професійної підготовки персоналу Донецького (акт реалізації від 14.09.2017) і Луганського (акт реалізації від 16.10.2017) прикордонних загонів Східного регіонального управління ДПСУ та Чопського прикордонного загону Західного регіонального управління ДПСУ (акт реалізації від 27.10.2017).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (м. Хмельницький, 2017 р.), «Досягнення вищої школи» (м. Софія, 2017 р.); *всеукраїнській* – «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (м. Хмельницький, 2017 р.).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано в 11 наукових працях, із них 1 – навчально-методичний посібник, 5 наукових статей – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 1 стаття – у періодичному виданні, включеному до наукометричних баз даних, 1 стаття – в іноземному виданні, 3 публікації – у матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 162 найменування, та 6 додатків на 58 сторінках. Повний обсяг дисертації

становить 255 сторінок. Обсяг основного тексту складає 161 сторінка і містить 2 рисунки та 5 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **першому розділі** – «Теоретичні основи загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України» – визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження, уточнено сутність поняття «загальновійськові компетентності», визначено критерії, показники й охарактеризовано рівні володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення, подано результати аналізу особливостей, структури та змісту навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Результати аналізу наукових джерел (А. Галімов, Ю. Дем'янюк, Л. Олійник, В. Ягупов) щодо проблеми впровадження компетентнісного підходу до освітньої діяльності НАДПСУ засвідчують складність її практичного вирішення. Це пов'язано з тим, що професійна діяльність офіцера-прикордонника характеризується низкою особливостей, основними з яких є участь офіцерів у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих груп і злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України; координація діяльності військових формувань і відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю під час перетинання державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду-виїзду тощо.

З'ясовано, що у зв'язку із розширенням спектру функцій і завдань, що виконують прикордонники в умовах складної воєнно-політичної обстановки на державному кордоні, постала необхідність у впровадженні інноваційних підходів до професійного навчання майбутніх офіцерів-прикордонників з урахуванням вимог, що висуваються нормативно-правовими документами щодо надання освітніх послуг у галузі військової освіти.

За результатами аналізу психолого-педагогічних наукових праць (В. Веретільник, О. Діденко, В. Кремень, О. Матеюк, О. Торічний) і нормативних документів визначено, що «професійна компетентність» – це динамічна комбінація знань, умінь і навичок, набутих упродовж навчання і необхідних для ефективної організації та здійснення професійної діяльності. Під військово-професійною компетентністю майбутніх офіцерів-прикордонників розуміємо сукупність результатів навчання загальновійськових дисциплін, що визначають професійну кваліфікацію офіцера тактичного рівня, у тому числі й за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів (розвідки, охорони, радіоелектронної боротьби, тактичного

маскування, інженерного забезпечення, радіаційного, хімічного, біологічного захисту).

Після попереднього експертного опрацювання (у якості експертів залучалися посадові особи органів і підрозділів охорони державного кордону, які брали безпосередню участь у бойових діях в зоні АТО та ООС) подано перелік загальновійськових компетентностей за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, достатніх для успішного виконання майбутніми офіцерами-прикордонниками професійних обов'язків за обраною спеціальністю. Йдеться про здатність: упевнено діяти й виконувати завдання інженерного забезпечення в різних видах бою; організувати радіаційний, хімічний, біологічний захист у підрозділі в різних умовах обстановки; вивчати (здійснювати розвідку) інженерні заходи противника, маскувальні властивості місцевості, наявність, стан і прохідність шляхів, можливості штатних і доданих інженерних підрозділів, місць і характеру руйнувань, пожеж, затоплень й інших перешкод, напрямів їх подолання або обходу, характеру водних перешкод і умов їх форсування, місцезнаходження і стану джерел води, наявності місцевих будівельних матеріалів, а також засобів, які можуть бути використані для інженерного обладнання позицій; використовувати знання щодо бойових властивостей зброї масового ураження, запальної зброї, уражаючих чинників, що виникають унаслідок аварій (руйнувань) об'єктів атомної енергетики та підприємств хімічної промисловості; обладнувати вогневі позиції та фортифікаційні споруди для захисту особового складу й техніки; використовувати технічні засоби радіаційної, хімічної розвідки та контролю; проводити підривні роботи із застосуванням основних способів підривання; виконувати інженерні заходи та заходи радіаційного, хімічного, біологічного захисту з маскування та захисту підрозділів і об'єктів від високоточної та інших видів зброї; використовувати технічні засоби спеціальної обробки; брати участь в організації форсування водних перешкод; використовувати засоби інженерного озброєння та інженерні боєприпаси; визначати порядок подолання дистанційно встановлених мінних полів противника; встановлювати мінно-вибухові та невибухові загородження; проводити тактичні розрахунки щодо оцінювання радіаційної та хімічної обстановки, а також маскування дій підрозділів та об'єктів із застосуванням димів (аерозолів); організувати бойову, похідну, сторожову та безпосередню охорону; використовувати знання щодо особливостей організації та здійснення радіоелектронної боротьби та тактичного маскування в сучасних умовах.

Для визначення діагностичного апарату щодо володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів у дослідженні використано наукові підходи В. Березюка, Ю. Дем'янюка, Д. Іщенка, Г. Яворської. Це дозволило визначити відповідні критерії та їхні показники, зокрема *мотиваційний* (інтерес та усвідомлення значення загальновійськових навчальних дисциплін, потреба в аналізі досягнень військової науки за визначеним напрямом, у тісній взаємодії з науково-педагогічним складом і досвідченими керівниками прикордонних підрозділів),

когнітивний (якість, глибина та стійкість опанування визначених компетентностей), *професійно-діяльнісний* (здатність професійно виконувати поставлені завдання за посадовим призначенням, брати на себе ініціативу та відповідальність за прийняті рішення). З'ясовано, що володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями може виявлятися на різних рівнях, а саме: *репродуктивному* – курсант демонструє здатність вирішувати професійні завдання шляхом застосування набутих умінь і навичок за зразком; *частково моделювальному* – курсант відтворює засвоєні види бойового забезпечення разом із комбінуванням заходів відповідно до конкретних умов навчально-бойової обстановки; *комбінувально-моделювальному* – курсант демонструє здатність вибору оптимальних варіантів дій підрозділу (прикордонного наряду) з урахуванням можливих сценаріїв (тенденцій) розвитку обстановки.

Визначення критеріїв, показників і характеристика рівнів володіння майбутніми офіцерами-прикордонниками загальновійськовими компетентностями дозволили 2015 року на базі НАДПСУ провести констатувальний етап педагогічного експерименту, в якому взяли участь 219 курсантів випускного курсу. Він мав на меті з'ясувати стан володіння курсантами загальновійськовими компетентностями за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також визначити якість навчально-методичного забезпечення, що забезпечують формування цих компетентностей. Для цього проведено тестування і зріз знань шляхом комплексної контрольної роботи. Завдання характеризувалися переважно практичною спрямованістю й охоплювали всі види бойового забезпечення. За результатами констатувального етапу експерименту з'ясовано, що зміст і обсяг навчального матеріалу навчальних дисциплін «Радіаційний, хімічний, біологічний захист», «Воєнно-інженерна підготовка» (до 2014 року – «Екологічна безпека державного кордону») і «Загальна тактика» лише частково забезпечують формування в курсантів загальновійськових компетентностей за певними видами бойового забезпечення, у тому числі пов'язаних із виявленням радіоактивних, ядерних, хімічно-небезпечних і вибухових речовин у пунктах пропуску через державний кордон, а обсяг годин, відведений на вивчення цих дисциплін, є недостатнім.

За результатами опрацювання матеріалів анкет, контрольних робіт і тестів, виконаних курсантами випускного курсу, з використанням критеріально-діагностувального апарату з'ясовано, що кількість курсантів із комбінувально-моделювальним рівнем володіння компетентностями бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів складає 25,57 % від загальної кількості, частково моделювальний рівень мають 39,27 %, а репродуктивний – 35,16 %. Переважна більшість курсантів із комбінувально-моделювальним і частково-моделювальним рівнем – це військовослужбовці за контрактом, які мають досвід участі в організації та несенні служби на державному кордоні. За результатами анкетування з'ясовано, що 71,69 % курсантів висловили бажання поглиблено вивчати навчальний матеріал з питань організації та здійснення заходів за видами бойового забезпечення

оперативно-службових дій підрозділів. Подібні відповіді отримано і під час опрацювання анкет офіцерів-випускників НАДПСУ, які проходять службу в Донецькому та Луганському прикордонних загонах Східного регіонального управління, а також у Чопському прикордонному загоні Західного регіонального управління ДПСУ. На необхідність значного посилення практичної складової загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, у тому числі й за видами бойового забезпечення, вказують також результати аналізу причин бойових утрат серед військовослужбовців ДПСУ під час проведення АТО й ООС.

Отже, результати констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність удосконалення процесу навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів шляхом розроблення відповідної методики й обґрунтування педагогічних умов, що її забезпечують.

У **другому розділі** – «Обґрунтування методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів» – подано загальну послідовність проведення дослідження, обґрунтовано методику навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і педагогічні умови, що її забезпечують.

Загальна послідовність проведення дослідження передбачала проведення педагогічного експерименту в межах навчального плану підготовки майбутніх офіцерів у НАДПСУ за всіма спеціальностями, а також упровадження нової робочої програми навчальної дисципліни «Основи бойового забезпечення». Ця дисципліна складається з трьох модулів. Зміст і послідовність вивчення навчального матеріалу чітко відповідає визначеним загальновійськовим компетентностям. Крім того дослідження передбачало розроблення й апробацію методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, обґрунтування педагогічних умов, що її забезпечують; узагальнення, аналіз і порівняння результатів навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів у контрольній та експериментальній групах.

З урахуванням результатів аналізу науково-педагогічної літератури, зокрема досліджень О. Діденка, Д. Іщенка, А. Литвина, В. Райка, В. Ягупова та ін. з'ясовано, що *педагогічні умови навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів* – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і педагогічних прийомів викладання загальновійськових навчальних дисциплін, спрямованих на досягнення проміжних і кінцевих цілей формування в курсантів загальновійськової компетентності. Педагогічні умови визначено з урахуванням результатів аналізу наукових праць і стану практичної підготовленості курсантів у НАДПСУ, а також за допомогою методу експертного оцінювання (в якості експертів залучалися науково-педагогічні працівники НАДПСУ). У результаті аналітико-пошукової роботи визначено три

основні педагогічні умови, що забезпечують методикау навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Першу педагогічну умову – *оптимізація структури та змісту навчально-методичного комплексу загальновійськових дисциплін з урахуванням досвіду забезпечення прикордонної безпеки в зоні АТО й ООС* – спрямовано на забезпечення освітнього процесу в НАДПСУ щодо викладання навчального матеріалу, його сприйняття, закріплення й постійного вдосконалення загальновійськових компетентностей, практичного застосування у поєднанні з контрольними заходами, а також виконання основної функції освітнього процесу – розвитку особистості майбутнього офіцера-прикордонника.

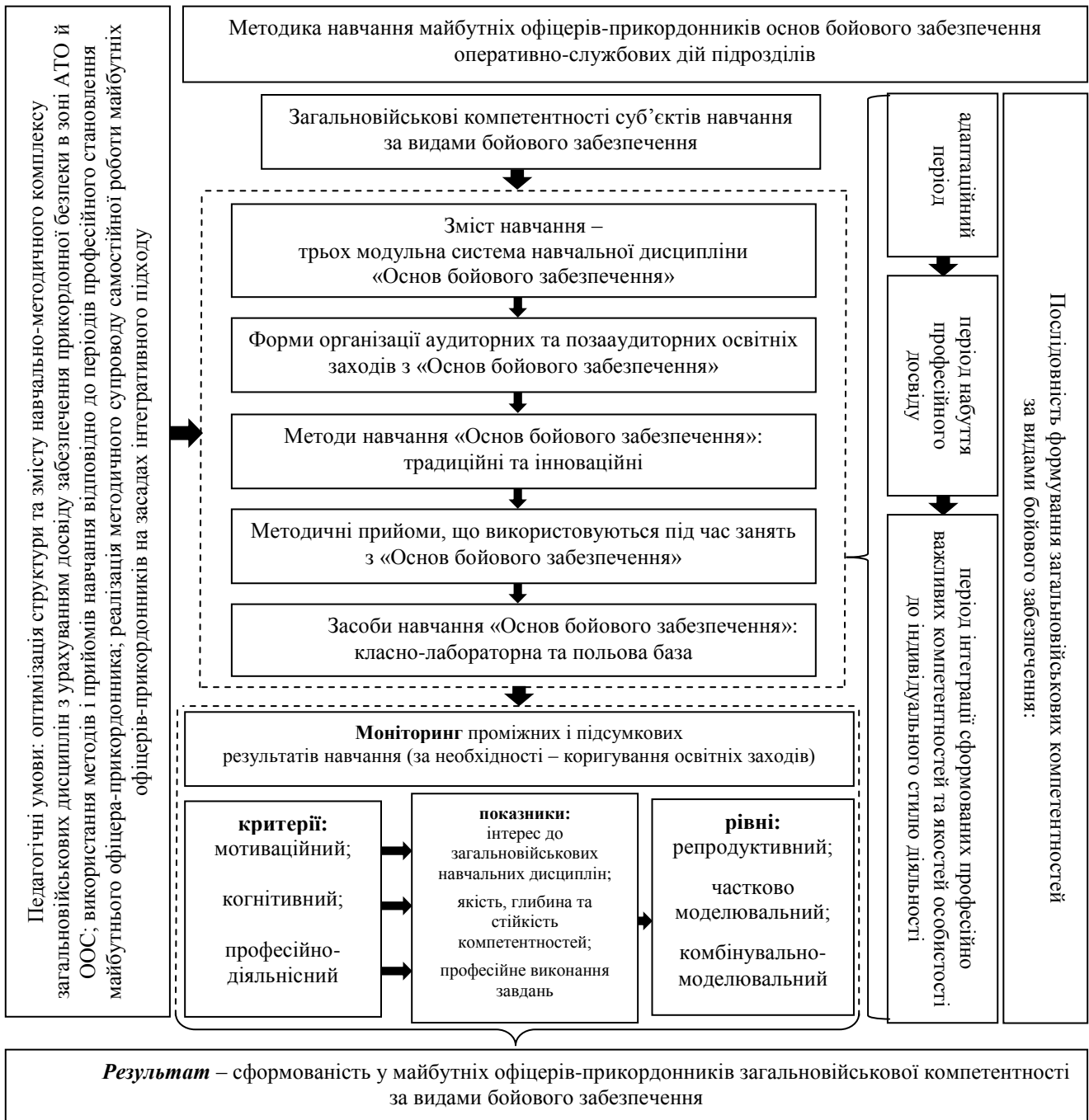
Друга педагогічна умова – *використання методів і прийомів навчання відповідно до періодів професійного становлення майбутнього офіцера-прикордонника* – визначає порядок і послідовність засвоєння системи загальновійськових компетентностей і формування професійно важливих якостей особистості.

Третя педагогічна умова – *реалізація методичного супроводу самостійної роботи майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах інтегративного підходу* – передбачає комплексне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів активізації самостійної пізнавальної діяльності курсантів, інтеграцію змісту і методів самоосвітньої діяльності. Серед традиційних форм і методів активізації самостійної пізнавальної діяльності використовувалися індивідуальні та групові консультації; тематичні екскурсії (наприклад, до Чорнобильської зони, на хімічно небезпечні об'єкти, до музеїв з експозиціями вибухонебезпечних предметів; тематичні зустрічі з учасниками бойових дій – керівниками прикордонних підрозділів тощо). У якості інноваційних методів запропоновано використання інформаційно-дидактичного модульного середовища навчальної дисципліни «*Основи бойового забезпечення*», що становить собою довідковий електронний ресурс на основі локальної комп'ютерної мережі НАДПСУ. Основними складниками ресурсу є електронні посібники, мультимедійні презентації, навчальні відеофільми за всіма видами бойового забезпечення, а також контрольні вправи.

Ці педагогічні умови забезпечують *методикау навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів* (рисунк 1), яку з урахуванням наукових підходів до трактування термінів «метод», «прийом» і «методика» (В. Вихрущ, В. Полюк, В. Ягупов) розглядаємо як спосіб організації теоретичної та практичної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників, зумовлений закономірностями й особливостями змісту навчальної дисципліни «*Основи бойового забезпечення*».

Відповідно до методикау навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і педагогічних умов, що її забезпечують, визначено послідовність формування загальновійськових компетентностей за трьома основними періодами: *адаптаційним періодом, періодом набуття професійного досвіду та періодом*

інтеграції сформованих професійно важливих компетентностей та якостей особистості до індивідуального стилю діяльності.

Рисунок 1 – Методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів

Під час *адаптаційного періоду* формуються фундаментальні вміння та навички, що є необхідними під час виконання первинних завдань з охорони й оборони державного кордону: застосування стрілецької зброї, використання засобів індивідуального захисту; дії на місцевості, забрудненій вибухонебезпечними предметами, зараженій радіоактивними, хімічно та біологічно небезпечними речовинами; фортифікаційне обладнання позицій тощо. Навчальний матеріал спрямовано на опанування курсантами порядку дій солдата в бою та дій молодшого прикордонного наряду. Під час цього періоду

застосовуються як традиційні методи навчання (розповідь, показ із роз'ясненням, тренування), так і сучасні інноваційні методичні прийоми: «коментатор» (під час тренувань, наприклад, із порядку використання засобів індивідуального захисту курсанти за вказівкою викладача із використанням вивченої термінології коментували власні дії); «суфлер» – курсанти пошерегово розміщувалися обличчям один до одного та за вказівкою коментували (за необхідності вказували послідовність) дії інших; «контролер» – разом із зазначеними діями курсантами здійснювалося оцінювання правильності та своєчасності виконання нормативів. Обов'язковим методичним прийомом наприкінці практичних занять є «змагання з секундоміром» (індивідуальні та у складі визначених груп). Передбачено також використання окремих прийомів пошукового методу: «аналогія використання», наприклад, нових приладів радіаційної та хімічної розвідки, приладів для пошуку вибухонебезпечних пристроїв та інших за алгоритмом підготовки до роботи попередньо вивчених зразків. З метою створення навчально-бойової обстановки під час практичних занять актуальним є використання тренажерних комплексів – симуляторів приладів хімічної розвідки.

Період набуття професійного досвіду передбачає розвиток властивостей і якостей особистості майбутнього офіцера, необхідних для ефективного виконання професійних завдань (навички керівництва дрібними підрозділами у різних умовах обстановки). Майбутні офіцери-прикордонники вивчають основи бойового забезпечення під час дій командира механізованого відділення та дій старшого прикордонного наряду. Застосовуються активні методи навчання, наприклад, військово-професійні ігри. Також передбачено використання методу «фільмування дій курсантів», а також використання навчальних відеофільмів. Розбір практичних дій з організації та здійснення заходів за видами бойового забезпечення, де курсанти виконують ролі командирів механізованих підрозділів, відбувається з використанням технічних засобів навчання: відеознімальної апаратури та мультимедійних комплектів. Крім того, цей період передбачає організацію тематичних екскурсій і відвідування виставок озброєння (боеприпасів) та військової техніки тощо.

Період інтеграції сформованих професійно важливих компетентностей та якостей особистості до індивідуального стилю діяльності передбачає розвиток навичок керівництва й організації заходів бойового забезпечення дій основних підрозділів ДПСУ, а також механізованих взводу та роти. Під час цього періоду навчання разом із попередніми застосовуються частково пошукові, пошукові та евристичні методи навчання. Важливе значення мають методи «вирішення комплексних тактичних завдань», «відеоконференції» та «круглі столи» з досвідченими військовослужбовцями-учасниками АТО й ООС.

Отже, розроблення методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також обґрунтування педагогічних умов, що її забезпечують, дозволили здійснити дослідно-експериментальну перевірку гіпотези дослідження.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів» – подано результати експериментального дослідження результативності методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів.

Формувальний етап педагогічного експерименту організовано з серпня 2016 року до травня 2017 року. З метою забезпечення репрезентативності вибірки участь в експерименті взяли 412 курсантів першого та другого курсів зі спеціальностей: 252 «Безпека державного кордону», 081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність», 053 «Психологія», 035 «Філологія», 274 «Автомобільний транспорт», 172 «Телекомунікації та радіотехніка»; рівень вищої освіти – перший (бакалаврський). Вибіркову сукупність осіб, які брали участь у формуальному експерименті, було пропорційно розподілено й зараховано до контрольної (далі – КГ) та експериментальної (далі – ЕГ) груп. На формуальному етапі педагогічного експерименту для курсантів експериментальної групи в освітній процес було впроваджено методику навчання основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і реалізовано педагогічні умови, що її забезпечують. Курсанти контрольної групи навчалися за традиційною методикою.

Під час експериментального дослідження обсяг навчального матеріалу, його зміст і методика проведення занять у контрольній та експериментальній групі відрізнялися, тому можна передбачити, що і різниця за результатами навчання визначатиметься насамперед параметрами якості знань курсантів та їх відносної автономності під час прийняття рішень на організацію та здійснення заходів за видами бойового забезпечення (таблиця 1).

Таблиця 1 – Результати навчання курсантів за рівнями володіння загальновійськовими компетентностями на початку і наприкінці експерименту, n=412

Рівні володіння загальновійськовими компетентностями	Результати контрольних зрізів, кількість осіб (%)			
	На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	КГ, n=204	ЕГ, n=208	КГ, n=204	ЕГ, n=208
<i>Репродуктивний</i>	173 (84,80)	177 (85,10)	126 (61,76)	24 (11,54)
<i>Частково моделювальний</i>	24 (11,76)	23 (11,06)	51 (25,00)	99 (47,59)
<i>Комбінувально-моделювальний</i>	7 (3,44)	8 (3,84)	27 (13,24)	85 (40,87)

Експериментальні дані, зібрані до початку формуального етапу педагогічного експерименту, переконливо вказують на необхідність внесення змін до методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення. Про це свідчить сформованість загальновійськових компетентностей у курсантів ЕГ і КГ (в ЕГ комбінувально-моделювальний рівень мають 3,84 %, частково моделювальний – 11,06 %, а репродуктивний – 85,10 %; у КГ комбінувально-моделювальний рівень мають 3,44 % курсантів, частково моделювальний – 11,76 %, репродуктивний – 84,80 %).

Результати аналізу експериментальних даних, отриманих наприкінці формувального етапу експерименту, дозволяють стверджувати, що після реалізації методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і педагогічних умов, що її забезпечують, кількість курсантів ЕГ з комбінувально-моделювальним рівнем володіння загальновійськовими компетентностями зросла до 40,87 %, частково моделювальний рівень володіння загальновійськовими компетентностями показали 47,59 %, а репродуктивний – 11,54 % майбутніх офіцерів. Відмінності знайдено на рівні статистичної значущості $p \leq 0,05$. У контрольній групі відмінності знайдено на рівні статистичної тенденції $p < 0,1$. Комбінувально-моделювальним рівнем володіли 13,24 %, частково моделювальним – 25,00 %, репродуктивним – 61,76 %.

Статистичну значущість змін у рівнях володіння курсантами ЕГ загальновійськовими компетентностями доведено відповідною математичною обробкою отриманих даних за допомогою кваліметричних обчислень та U-критерію Манна-Уїтні ($U_{\text{емп}} \geq U_{\text{кр}}$ ($189,7 > 162$) на рівні значущості $p \leq 0,05$). Цим підтверджено достовірність припущення про ефективність розробленої методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів і результативності педагогічних умов, що її забезпечують.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні подано теоретико-методичне обґрунтування і результати експериментальної перевірки ефективності методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також педагогічних умов, що її забезпечують.

1. У наукових дослідженнях вирішення проблеми навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів з урахуванням сучасної воєнно-політичної обстановки, що склалася на державному кордоні України, нині залишається поза увагою науковців. Про це свідчать результати аналізу науково-педагогічних джерел з проблеми дослідження. Результати аналізу освітньої практики у НАДПСУ, стану сформованості військово-спеціальних компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників вказують на необхідність удосконалення навчально-методичного забезпечення навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів з урахуванням досвіду участі підрозділів ДПСУ в зоні проведення ООС.

Особливості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів визначаються функціями ДПСУ, серед яких основними є такі: участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих груп і злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України; координація діяльності військових формувань і відповідних правоохоронних органів,

пов'язаної із захистом державного кордону України. Виконання цих функцій передбачає сформованість в офіцерів ДПСУ загальновійськових компетентностей, під якими розуміємо сукупність результатів навчання майбутніх офіцерів-прикордонників загальновійськових дисциплін, що визначають професійну кваліфікацію офіцера тактичного рівня, у тому числі й за видами бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів (розвідки, охорони, радіоелектронної боротьби, тактичного маскування, інженерного забезпечення, радіаційного, хімічного, біологічного захисту).

2. Для моніторингу результатів навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів доцільно використовувати мотиваційний, когнітивний і професійно-діяльнісний критерії.

Показниками мотиваційного критерію є інтерес та усвідомлення значення загальновійськових навчальних дисциплін, потреба в аналізі досягнень військової науки за визначеним напрямом, у тісній взаємодії з науково-педагогічним складом і досвідченими керівниками прикордонних підрозділів. Когнітивний критерій характеризують такі показники як якість, глибина та стійкість опанування загальновійськових компетентностей. Показниками професійно-діяльнісного критерію є здатність професійно виконувати поставлені завдання за посадовим призначенням, брати на себе ініціативу й відповідальність за прийняті рішення. Сформованість загальновійськових компетентностей майбутніх офіцерів-прикордонників може виявлятися на трьох рівнях – репродуктивному (курсант демонструє здатність вирішувати професійні завдання шляхом застосування набутих умінь і навичок за зразком), частково моделювальному (курсант відтворює засвоєні види бойового забезпечення разом із комбінуванням заходів відповідно до конкретних умов навчально-бойової обстановки), комбінувально-моделювальному (курсант демонструє здатність вибору оптимальних варіантів дій підрозділу і прикордонного наряду з урахуванням можливих сценаріїв (тенденцій) розвитку обстановки).

3. В освітньому процесі НАДПСУ реалізовано методику навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів – спосіб організації теоретичної та практичної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників, зумовлений закономірностями та особливостями змісту навчальної дисципліни «Основи бойового забезпечення». Структурно навчальна дисципліна складається з трьох модулів, у яких логічно вибудовано навчальний матеріал і здійснено розподіл навчального часу за темами й видами навчальних занять. Зміст навчального матеріалу відповідає визначеним загальновійськовим компетентностям. Формування загальновійськових компетентностей забезпечується послідовно відповідно до основних періодів професійного становлення майбутніх офіцерів-прикордонників: адаптаційного періоду, періоду набуття професійного досвіду й періоду інтеграції сформованих професійно важливих компетентностей та якостей особистості до індивідуального стилю діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Для ефективного впровадження методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів важливе значення мають такі педагогічні умови: оптимізація структури та змісту навчально-методичного комплексу загальновійськових дисциплін з урахуванням досвіду забезпечення прикордонної безпеки в зоні АТО й ООС; використання методів і прийомів навчання відповідно до періодів професійного становлення майбутнього офіцера-прикордонника; реалізація методичного супроводу самостійної роботи майбутніх офіцерів-прикордонників на засадах інтегративного підходу.

4. Методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів є ефективною, що підтверджено результатами формувального етапу експерименту. Кількість курсантів експериментальної групи з комбінувально-моделювальним рівнем володіння загальновійськовими компетентностями після реалізації відповідної методики зростає з 3,84 % до 40,87 %, з частково моделювальним рівнем – з 11,06 % до 47,59 %, а з репродуктивним рівнем володіння загальновійськовими компетентностями – зменшилася з 85,10 % до 11,54 % (у контрольній групі кількість курсантів з комбінувально-моделювальним рівнем зростає з 3,44 % до 13,24 %, з частково моделювальним рівнем – з 11,76 % до 25,00 %, а з репродуктивним рівнем – зменшилася з 84,80 % до 61,76 %. Статистична обробка результатів формувального експерименту підтвердила гіпотезу дослідження.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми дослідження. Потребують подальшої уваги такі питання: удосконалення методичного забезпечення навчання військово-спеціальних дисциплін, особливості відбору їх змісту; дослідження особливостей формування командних якостей і тактичного мислення майбутніх офіцерів у процесі навчання загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчальні та навчально-методичні посібники

1. Гаврилюк В. В. Основи бойового забезпечення (радіаційний, хімічний, біологічний захист) : навч.-метод. посібн. Хмельницький : НАДПСУ, 2018. 280 с.

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати

2. Гаврилюк В. В. Педагогічні умови навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових (бойових) дій підрозділів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки.* Хмельницький : НАДПСУ, 2016. № 4(6). С. 46–54.

3. Гаврилюк В. В. Критерії, показники та рівні оволодіння майбутніми офіцерами-прикордонниками основними компетенціями бойового забезпечення оперативно-службових (бойових) дій. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки.* Хмельницький : НАДПСУ, 2016. № 5(7). С. 42–49.

4. Havryliuk V. V. Teaching future border guard officers of combat support of unit's operational and service activities as a pedagogical problem. *News of Science and Education*. Sheffield : Science and Education LTD. 2017. NR 7 (55). P. 33–39.

5. Гаврилюк В. В. Обґрунтування методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2017. № 1(8). С. 73–80.

6. Гаврилюк В. В. Результати експериментального дослідження ефективності педагогічних умов та методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2017. № 2(9). С. 86–94.

7. Гаврилюк В. В. Особливості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 289–294.

8. Гаврилюк В. В. Навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки*. Хмельницький : НАДПСУ, 2018. № 1(12). С. 76–90.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Гаврилюк В. В. Системний підхід до навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України* : тези доп. X всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 2 лист. 2017 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2017. С. 284–285.

10. Гаврилюк В. В. Контроль засвоєння майбутніми офіцерами-прикордонниками системи військово-професійних компетенцій бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 1–2 груд. 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 57–59.

11. Гаврилюк В. В. Періодизація засвоєння майбутніми офіцерами-прикордонниками системи військово-професійних компетенцій бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. *Achievement of high school* : матеріали за XIII междунар. научна практична конф. (Софія, 15–22 Nov. 2017). Софія : Бял ГРАД-БГ, 2017. Vol. 5. С. 6–8.

АНОТАЦІЇ

Гаврилюк В. В. Методика навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (загальновійськовій та військово-спеціальні дисципліни). – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню ефективності методики навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів. У роботі з'ясовано стан розробленості проблеми дослідження, визначено особливості змісту навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також особливості моніторингу результатів цього процесу. З метою ефективності покращення якості освітнього процесу розроблено методику навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових дій підрозділів, а також обґрунтовано педагогічні умови, що її забезпечують. Ефективність розробленої методики доведена за результатами експерименту.

Ключові слова: загальновійськові навчальні дисципліни, майбутні офіцери-прикордонники, методика навчання, основи бойового забезпечення, педагогічні умови, оперативно-службові дії.

Гаврилюк В. В. Методика обучения будущих офицеров-пограничников основам боевого обеспечения оперативно-служебных действий подразделений. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (общевойсковые и военно-специальные дисциплины). – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого, Хмельницкий, 2018.

Диссертация посвящена исследованию эффективности методики обучения будущих офицеров-пограничников основам боевого обеспечения оперативно-служебных действий подразделений. В работе выяснено состояние разработанности проблемы исследования, определены особенности содержания обучения будущих офицеров-пограничников основам боевого обеспечения оперативно-служебных действий подразделений, а также особенности мониторинга результатов этого процесса. В целях эффективности улучшения качества образовательного процесса разработана методика обучения будущих офицеров-пограничников основам боевого обеспечения оперативно-служебных действий подразделений, а также обоснованы педагогические условия, которые ее обеспечивают. Эффективность разработанной методики доказана по результатам эксперимента.

Ключевые слова: общевойсковые учебные дисциплины, будущие офицеры-пограничники, методика обучения, основы боевого обеспечения, педагогические условия, оперативно-служебные действия.

Gavryliuk V. V. Methodology of Future Border Guard Officers Training within the Fundamentals of Units' Operative and Service Actions Combat Support. – Qualifying scientific work on the manuscript.

The thesis is for obtaining the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.02 – Theory and Methodology of Training (Common Military and Military Special Disciplines). – The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Khmelnytskyi, 2018.

The thesis is devoted to the decision of the problem of future border guard officers training within the fundamentals of units' operative and service operations combat support, taking into account the current military and political situation on the state border of Ukraine, which is left out of the attention of scientists now. This is evidenced by the results of the analysis of scientific and pedagogical sources on the research problem.

The results of the analysis of educational practice in the higher educational establishment of the State Border Guard Service of Ukraine within the future border guard officers military special competence formation indicate the need to improve the educational and methodological support of future border guard officers training in terms of the fundamentals of units' operative and service operations combat support, taking into account the experience of participation of the units of the State Border Guard Service of Ukraine in a zone of the Joint Forces Operation.

The peculiarities of the training of future border guard officers training in terms of the fundamentals of units' operative and service operations combat support are determined by the main functions of the State Border Guard Service of Ukraine, among which the main ones are: participation in measures aimed at combating terrorism, the cessation of illegal armed formations, organized groups and criminal organizations that violated the crossing order of the state border of Ukraine; coordination of activity of military formations and corresponding law-enforcement bodies connected with protection of the state border of Ukraine.

The fulfilment of these functions involves the formation of the State Border Guard Service of Ukraine officers common military competencies, which is understood as the totality of the results of the future border guard officers training within the common military disciplines, which determine the professional qualification of the tactical level officer, including the types of combat support of operational and service actions of the units (intelligence, security, radio electronic combat, tactical masking, engineering, radiation, chemical, biological protection).

Structurally educational discipline «Fundamentals of Combat Support» consists of three modules, in which educational material has been logically constructed and the educational time according to topics and types of training sessions have been distributed. The content of the training material clearly corresponds to the specific competences of the common military competency.

In order to monitor the results of the future border guard officers training in terms of the fundamentals of units' operative and service operations combat support it should be used motivational, cognitive and professional activity criteria.

Indicators of the motivational criterion are the interest and awareness of the importance of common military disciplines, the need to analyze the achievements of military science in a definite direction, in close interaction with the scientific and pedagogical staff and experienced leaders of the border units. The cognitive criterion is characterized by indicators such as quality, depth, and sustainability of mastery of common handed competencies. Indicators of professional activity criterion are the ability to perform professionally the tasks assigned to the official purpose, take on the initiative and responsibility for the decisions made.

The formation of the joint competences of the future border guard officers can be manifested at three levels: the reproductive one (the cadet demonstrates the ability to solve professional problems by using the acquired skills and skills on a model), partially modelling (the cadet reproduces the assimilated types of combat support along with the combination of activities according to the specific conditions of the educational combat situation), combining-simulator (the cadet demonstrates the ability to choose the best options for unit actions along with the possible scenarios (trends) of situation development).

In the educational process of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi the method of future border guard officers training in terms of the fundamentals of units' operative and service operations combat support training is realized – the way of the theoretical and practical activities of the future border guard officers training organizing, due to the regularities and features of the content of the discipline «Fundamentals of Combat Support». The formation of joint competences has been provided consistently in accordance with the basic periods of professional development of future border guard officers: the adaptation, the period of professional experience and the period of integration of the formed professionally important competencies and personality traits to the individual style of the work of future border guard officers.

The following pedagogical conditions are important for ensuring the effective implementation of the training method for future border guard officers: the optimal structure and content of the educational and methodological complex of joint military disciplines, taking into account the experience of border security in the Joint Forces Operation zone ensuring; the use of methods of training in accordance with the periods of professional development of the future officer in the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi; realization of methodical support of independent work of future border guard officer on the principles of an integrative approach.

Key words: common military disciplines, future border guard officers, training methodology, fundamentals of combat support, pedagogical conditions, operative and service actions.